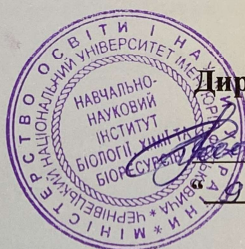

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Навчально-науковий інститут біології, хімії та біоресурсів

Кафедра хімії та експертизи харчової продукції

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор

Руслан БЕСПАЛЬКО

”серпень” 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

ОПТИЧНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

вибіркова

Освітньо-професійна програма «Якість та безпека харчової продукції»

Спеціальність 181 - Харчові технології

Галузь знань 18 - Виробництво та технології

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Навчально-науковий інститут біології, хімії та біоресурсів

Мова навчання українська

Чернівці 2024 рік

Робоча програма навчальної дисципліни *Оптичні методи аналізу харчових продуктів* складена відповідно до освітньо-професійної програми «Якість та безпека харчової продукції», 181«Харчові технології», 18 *Виробництво та технології* затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол №8 від «27» травня 2024 р.).

Розробники: Сачко Анастасія Валеріївна, доцент кафедри хімії та експертизи харчової продукції, к.х.н., доцент
(П.І.Б. авторів, посада, науковий ступінь, вчене звання)

Викладачі: Сачко Анастасія Валеріївна, доцент кафедри хімії та експертизи харчової продукції, к.х.н., доцент
(П.І.Б. авторів, посада, науковий ступінь, вчене звання)

Погоджено з гарантом ОП та
затверджено на засіданні
кафедри

хімії та експертизи харчової продукції

Протокол № 1 від 9 серпня 2024 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Юрій ХАЛАВКА

(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою

Навчально-науковий інституту біології, хімії та біоресурсів

Протокол № 1 від 9 серпня 2024 року

Голова методичної ради

(підпис)

Галина МОСКАЛИК

(прізвище та ініціали)

© Сачко А.В., 2024

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

Пояснювальна записка

Оптичні методи аналізу – це велика група методів, які базуються на взаємодії електромагнітного випромінювання з речовиною. Ці методи широко застосовуються в аналізі харчових продуктів і перелік їх є надзвичайно широким. До таких методів відносяться: методи, що базуються на розсіюванні світла (нефелометрія та турбідиметрія), методи, в основі яких лежить променезаломлення (рефрактометрія), світло поглинання (спектрофотометрія), емісія – люмінесцентні методи та методи атомно-емісійної спектроскопії, та інші.

Мета навчальної дисципліни

Метою є ознайомлення студентів із найпоширенішими на харчових виробництвах методами інструментального аналізу; способами відбору зразків харчової продукції, підготовкою їх до аналізу, підбором умов проведення аналізу та інтерпретацією отриманих результатів. Мета курсу також включає підготовку студентів до роботи в лабораторіях харчових виробництв, детальне ознайомлення їх із теоретичними основами інструментальних методів та апаратною реалізацією.

Цей курс рекомендується до вибору студентам через його практичну спрямованість та професійну орієнтованість. В якості об'єктів дослідження обирається виключно харчова продукція.

Пререквізити

Для вивчення даної дисципліни будуть корисні знання, отримані здобувачами вищої освіти з матеріалів курсів, передбачених ОПП: «Хімічні основи харчових технологій», «Експрес-методи аналізу харчових продуктів», «Харчова хімія», «Методи контролю якості харчової продукції», «Стандартизація, сертифікація, метрологія та управління якістю».

Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти:

Загальними компетентностями (ЗК):

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Фаховими та додатковими фаховими компетентностями (ФК):

ФК 8. Здатність проводити дослідження в умовах спеціалізованих лабораторій для вирішення прикладних задач.

Програмні результати навчання

ПНР18. Мати базові навички проведення теоретичних та/або експериментальних наукових досліджень, що виконуються індивідуально та/або у складі наукової групи.

ПРН 29. Проводити ідентифікацію та оцінювати продукцію за різними параметрами, проводити оцінку відповідності продукції згідно вимог діючих національних та міжнародних стандартів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: теоретичні основи методів, які розглядаються в курсі; володіти уявленнями про принцип роботи приладів, які використовуються; опанувати методи розрахунку та графічного подання одержаних результатів.

вміти: провести пробовідбір та пробопідготовку зразків харчової продукції, підібрати метод, який може бути використаний для аналізу, визначити умови проведення аналізу, вміти працювати з приладами, проводити їх підготовку до роботи і подальше обслуговування після закінчення роботи, вміти правильно інтерпретувати результати аналізу, визначити похибку. (формулювання результатів навчання (компетентностей) має базуватися на результатах навчання, визначених відповідною освітньо-професійною програмою (програмних результатах навчання), із зазначенням рівня їх сформованості через достатність для вирішення певних завдань професійної діяльності)

**Опис змісту навчальної дисципліни
Загальна інформація**

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	Змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	4	7	4	120	3	15	–	–	30	75		залік

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Оптичні методи аналізу					
<i>Тема 1.1.</i> Вступ, предмет та задачі курсу. Мета вивчення дисципліни. Класифікація оптичних методів аналізу. Методи абсорбції та емісії.	16	2		4		10
<i>Тема 1.2.</i> Електромагнітна хвиля. Корпус-кулярно-хвильовий дуалізм. Поняття спектру. Способи взаємодії світла з речовиною.	16	2		4		10
<i>Тема 1.3.</i> Рефракто-метричний аналіз. Поляриметричний аналіз.	16	2		4		10
Разом за ЗМ1	48	6		12		30
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Фотометричний аналіз					
Тема 1. Методи аналізу, що базуються на явищах відбивання та розсіювання світла. Рівняння Релея. Турбідиметрія та нефелометрія. Фотометричний метод аналізу. Суть методу. Закон Бугера-Ламберта-Бера. Особливості застосування для аналізу харчових продуктів. Обладнання. Підбір умов аналізу.	17	3		4		10
Тема 2. Основні відомості про ІЧ та УФ спектроскопію. Принципи методів, апаратурне забезпечення та особливості застосування.	17	2		5		10
Разом за ЗМ 2	34	5		9		20
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 3. Атомно-абсорбційний та атомно-емісійний аналіз					
Тема 1. Атомно-абсорбційний спектральний аналіз. Суть методу, базові принципи, апаратурне забезпечення та застосування в аналізі харчових продуктів.	22	2		5		15
Тема 2. Атомно-емісійний спектральний аналіз. Суть методу, базові принципи, апаратурне забезпечення та застосування в аналізі харчових продуктів.	18	2		4		12
Разом за ЗМ 3	38	4		9		25
Усього годин	120	15		30		75

Тематика та зміст лабораторних занять

№	Назва теми
1.	Турбідиметрія. Турбідиметричне визначення сульфат-іонів у воді.
2	Рефрактометрія. Рефрактометричне визначення вмісту етанолу в пиві.
3	Ознайомлення з роботою рефрактометрів різних марок на прикладі визначення сухих речовин у томатних пастах та соках.
4	Поляриметрія. Поляриметричне визначення вмісту цукрів в шоколаді.
5	Лазерна дифракція. Отримання розподілу частинок за розміром для порошків. Аналіз розподілів. Персентилі. Середній розмір частинок.
6	Мікроскопія. Отримання мікрофотографій майонезних емульсій. Обробка зображень за допомогою ImageJ.
7	Фотометрія. Визначення вмісту білка в аквафабах методом Біурета.
8	Атомна абсорбція. Фотометричне та атомно-абсорбційне визначення заліза в білих винах.

Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми
1.	Спектральні методи. Класифікація спектральних методів дослідження. Огляд сучасних спектральних методів аналізу
2.	Метрологічні характеристики оптичних методів аналізу. Порівняльна характеристика
3.	Міжнародна цукрова шкала та її використання в аналізі
4.	Поняття характеристичного часу методу дослідження.
5.	Використання нуйолу при підготовці зразків для ІЧ-спектроскопічного дослідження.
6.	ІЧ-спектроскопія. Розшифровка спектрів органічних речовин. Таблиці характеристичних частот.
7	Фотометричне та атомно-абсорбційне визначення заліза в стічних водах.

Контроль виконання та оцінювання завдань, винесених на самостійне опрацювання, проводиться в процесі вивчення тем кожного змістовного модуля.

Методи навчання

- **Словесні:** лекція, інструктаж, розповідь, пояснення, бесіда, робота з книгою;
- **Наочні:** демонстрація, презентація, спостереження;
- **Практичні:** лабораторний експеримент, розв'язування задач.

Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю:

1. Усні відповіді на заняттях в режимі 1 на 1 чи в групі.

2. Письмові розрахункові контрольні роботи.
3. Тестування в системі дистанційного навчання Moodle.
4. Домашні самостійні роботи.
5. Форма підсумкового контролю – залік.

Засоби оцінювання

1. Усні відповіді на лабораторних заняттях.
2. Захисти лабораторних робіт: власне, оцінка за виконання роботи та оцінка за оформлення протоколу виконання лабораторної роботи та висновків.
3. Тестування в системі дистанційного навчання Moodle.
4. Письмові контрольні роботи. Розв'язування задач.
5. Домашні самостійні роботи: розрахункові, теоретичні, експериментальні.
6. Міні-доповіді за матеріалами виконання лабораторних робіт.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти при проходженні курсу

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)						Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	40
10	5	5	10	10	10	10	
							100

Критерії оцінювання результатів навчання на підсумковому контролі

Оцінювання програмних результатів навчання здобувачів освіти здійснюється за шкалою європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС). Підсумкова оцінка, як показник результатів вивчення навчальної дисципліни, складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання – 60 балів та підсумкового модуль-контролю (екзамену) – 40 балів, за 100-бальною університетською шкалою, яка переводиться відповідно у національну шкалу («незадовільно», «задовільно», «добре», «відмінно») та шкалою європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) (F, FX, E, D, C, B, A). Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
зараховано	A (90-100)	відмінно
	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
незараховано	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання

	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим самостійним повторним опрацюванням освітнього компонента до перескладання
--	----------	--

Перелік питань для самоконтролю й контролю навчальних досягнень студентів

1. Що таке спектральний аналіз, і які його основні принципи?
2. Які види спектрального аналізу існують, і в чому їхня відмінність?
3. Що таке спектр поглинання, і як він використовується для ідентифікації речовин?
4. Які основні компоненти спектрофотометра та їхнє призначення?
5. Як впливає концентрація речовини на інтенсивність поглинання світла відповідно до закону Бугера-Ламберта-Бера?
6. Що таке рефрактометрія, і для чого її використовують?
7. Як визначається показник заломлення речовини за допомогою рефрактометра?
8. Які фактори впливають на показник заломлення речовин?
9. Яке практичне значення має рефрактометрія у харчовій промисловості? Наведіть приклади.
10. Чому важливо контролювати температуру під час проведення рефрактометричного аналізу?
11. Що таке поляриметри́я, і для яких цілей її застосовують?
12. Що означає оптична активність речовини, і які сполуки виявляють цю властивість?
13. Як визначається кут обертання площини поляризації за допомогою поляриметра?
14. Які фактори впливають на величину кута обертання площини поляризації?
15. Яке практичне застосування поляриметрії в харчовій промисловості, фармації чи біохімії?
16. Що таке розсіювання світла, і які фізичні процеси його викликають?
17. У чому полягає різниця між прямим і дифузним розсіюванням світла?
18. Що таке метод динамічного розсіювання світла (DLS), і як він використовується для визначення розмірів частинок?
19. Які практичні застосування має метод статичного розсіювання світла (SLS)?
20. Які основні фактори впливають на інтенсивність та характер розсіювання світла в колоїдних системах?
21. Рівняння Релея.
22. Що таке фотометрія, і яке фізичне явище лежить в її основі?
23. Як закон Бугера-Ламберта-Бера використовується для визначення концентрації речовин методом фотометрії?
24. Які типи фотометрів існують, і які основні їх компоненти?
25. Як довжина хвилі світла впливає на точність та специфічність фотометричних вимірювань?
26. Які основні методи використовуються для визначення розміру частинок в колоїдних системах?
27. Які основні методи використовуються для визначення розміру частинок в колоїдних системах?

Рекомендована література

Основна

1. Інструментальні методи аналізу харчової продукції: навч.-метод. посібник / укл.: А.В. Сачко, В.В. Дійчук, М.М. Воробець, О.В. Сема - Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2020. – 80 с.

2. Сачко А.В., Кобаса І.М. Оптичні методи аналізу. Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2016. – 160 с.
3. Інструментальні методи хімічного аналізу [Електронний ресурс] : навч.посіб. для студ. спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія» спеціалізації «Хімічні технології неорганічних керамічних матеріалів»/ КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Л.М. Спасьонова, В.Ю. Тобілко, І.В. Пилипенко. – Електронні текстові данні (1 файл: 1,85 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 69 с
4. Інструментальні методи аналізу. Підручник. / Ларук. М., Шаповал П., Гумінілович Р. – Львівська політехніка, 2019. – 216 .
5. Паска М.З., Галух Б.І., Мартинюк І.О., Басараб І.М. Методи контролю харчових виробництв. Навчальний посібник. – Львів, 2012. – 105 с.
6. Євлаш В.В., Самойленко С.О., Отрошко Н.О., Буряк І.А. Експрес-методи дослідження безпечності та якості харчових продуктів. Харків: ХДУХТ, 2016
7. Чеботарьов, С.В. Топоров О.М. Аналітична хімія. Фізико-хімічні методи аналізу. Частина II. Оптичні методи аналізу: методичний посібник для самостійної роботи студентів хімічного факультету. Одеса: Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2017. – 92с.
8. Мураєва О. О. Конспект лекцій з дисципліни «Фізико-хімічні методи аналізу води». Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. – 64 с.

Додаткова

1. Christian G.D. Analytical Chemistry. Seventh edition. New York, J.Wiley & Sons, 2014.
2. Philippe Delahaut, Riccardo Marega. Novel Analytical Methods in Food Analysis. MDPI. 2022. 236 p.
3. Leo M. L. Nollet. Handbook of Food Analysis: Physical characterization and nutrient analysis. CRC Press, 2004 - 2226 стор.

Інформаційні ресурси

Система підтримки дистанційного навчання “Moodle”

<https://moodle.chnu.edu.ua/>

ARCher - інституційний репозитарій відкритого доступу представників Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

<https://archer.chnu.edu.ua/>

Політика академічної доброчесності

Освітня діяльність (викладача і студента) під час вивчення навчальної дисципліни ґрунтується на принципах співробітництва та академічної доброчесності. Очікується, що роботи студентів будуть оригінальним дослідженням чи міркуванням й об’єктивно оцінені. Дотримання політики щодо академічної доброчесності учасниками освітнього процесу при вивченні навчальної дисципліни «Оптичні методи аналізу харчових продуктів» регламентовано такими документами:

- «Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» <https://www.chnu.edu.ua/media/jxpbs0zb/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf>
- «Положення Про виявлення та запобігання академічному плагиату у Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича» <https://www.chnu.edu.ua/universytet/normatyvni-dokumenty/polozhennia-pro-vyavlennia-ta-zapobihannia-akademichnomu-plahiatu/>